

Tlmočenie

v interdisciplinárnej perspektíve
so zameraním na osobnostné charakteristiky
a kognitívne aspekty

editor Vladimír Biloveský



Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela
Banská Bystrica 2015

Vedeckí recenzenti

prof. PhDr. Daniela Múglová, CSc.

doc. PhDr. Ľudmila Mešková, PhD.

Editor

doc. Mgr. Vladimír Biloveský, PhD.

Návrh obálky a grafická úprava

Silvia Kováčiková

Vydala

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Filozofická fakulta

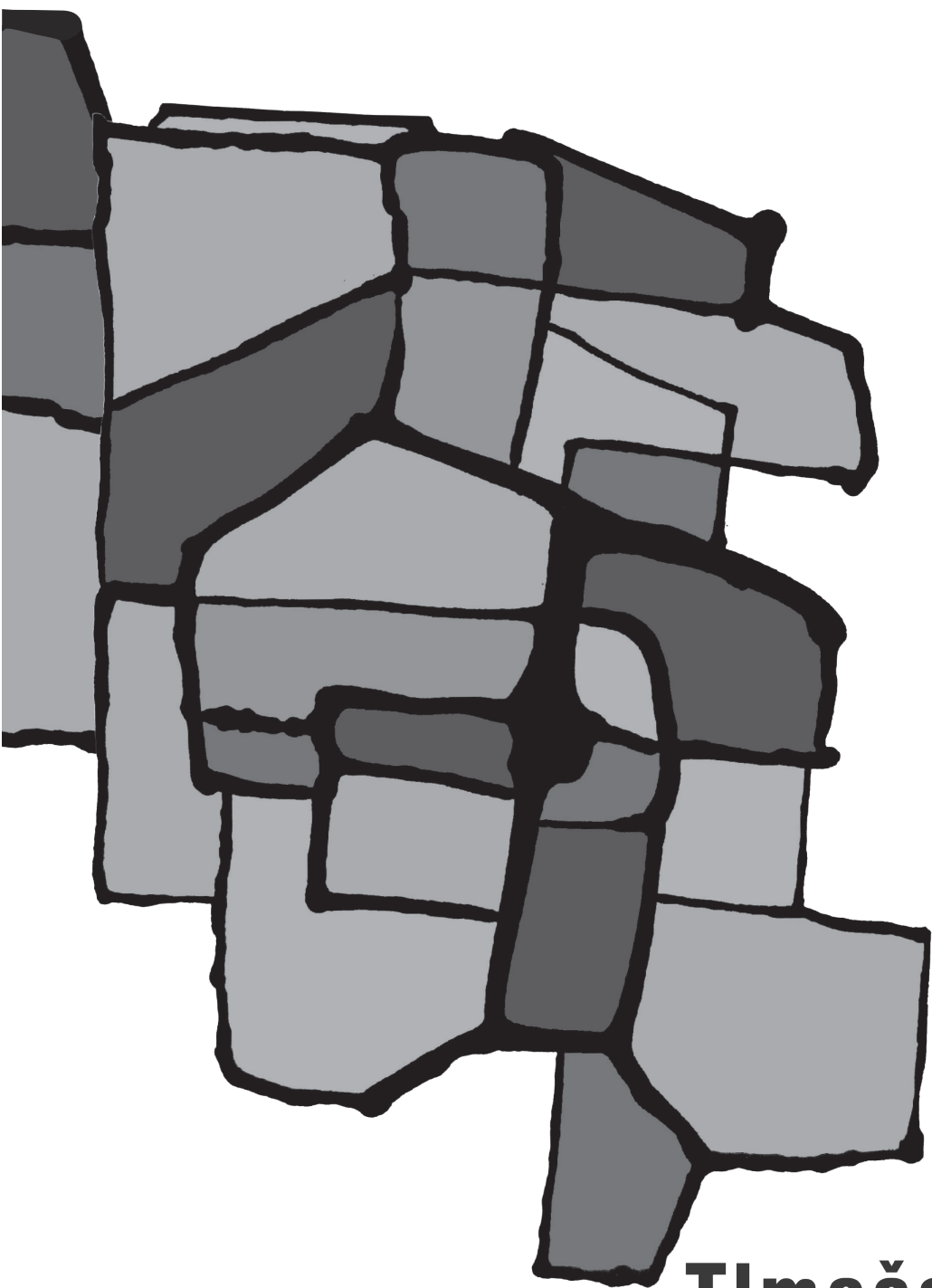
2015

Za jazykovú a formálnu úpravu zodpovedajú autori príspevkov

© Vladimír Biloveský

© autori štúdií 2015

ISBN 978-80-557-0916-1



Tlmočenie

v interdisciplinárnej perspektíve
so zameraním na osobnostné charakteristiky
a kognitívne aspekty

editor Vladimír Biloveský

PREDSLOV	7
VĚDA O TLMOČENÍ A PRIENIKY INÝCH VEDNÝCH DISCIPLÍN	9
INTERPRETING STUDIES, NEUROPHYSIOLOGY AND PSYCHOLOGY – MUTUAL BENEFITS FROM COOPERATION	10
<i>Ingrid Kurz</i>	
ÚLOHA OSOBNOSTNÝCH CHARAKTERISTÍK PRI TLMOČENÍ.....	25
TLMOČNÍCKY VÝKON V KONTEXTE VYBRANÝCH PSYCHOLOGICKÝCH CHARAKTERISTÍK TLMOČNÍKA	26
<i>Zuzana Heinzová, Eva Nábělková</i>	
KAUZÁLNA NEISTOTA TLMOČNÍKA A JEJ VPLYV NA NOTÁCIU	41
<i>Soňa Hodáková</i>	
VÝZNAM TALENTU PRE OSOBNOSŤ (BUDÚCEHO) TLMOČNÍKA	53
DIE ROLLE VON PERSÖNLICHKEIT UND BEGABUNG BEI AUSÜBUNG DES DOLMETSCHERBERUFS	54
<i>Jaroslav Stahl</i>	
TRENDY V POSUDZOVANÍ TALENTOVÝCH PREDPOKLADOV PRE ŠTÚDIUM TLMOČENIA.....	60
<i>Pavol Šveda, Ivo Poláček</i>	
PREPOJENIE KOGNITÍVNEHO ŠTÝLU A TLMOČNÍCKEHO VÝKONU ŠTUDENTOV	71
NATURAL INTERPRETING STRATEGIES? IMPULSIVITY AND REFLECTION AS POSSIBLE FACTORS INFLUENCING INTERPRETING PERFORMANCE	72
<i>Dominika Šelengová, Martin Djovčoš</i>	
POTENCIÁLNY VZŤAH MEDZI TLMOČNÍCKYM VÝKONOM A ZÁVISLOSŤOU/NEZÁVISLOSŤOU OD POĽA	93
<i>Miroslava Melicherčíková</i>	

APLIKÁCIA KOGNITÍVNYCH ASPEKTOV NA DIDAKTIKU TLMOČENIA	103
METODICKÉ MATERIÁLY PRO ROZVÍJENÍ KOGNITIVNÍCH A ŘEČOVÝCH DOVEDNOSTÍ TLUMOČNÍKŮ.....	104
<i>Vítězslav Vilímek</i>	
POZNÁMKY KU PROJEKTU CVIČEBNICE ČIASTKOVÝCH TLMOČNÍCKYCH KOMPETENCIÍ	112
<i>Marián Fedorko</i>	
MOC A/ALEBO SILA TLMOČNÍKA?	119
MOCENSKÉ ASYMETRIE PRI TLMOČENÍ	120
<i>Zuzana Bohušová</i>	
TLMOČENIE AKO VRCHOLOVÝ ŠPORT	131
<i>Stanislava Moyšová</i>	
REGISTER	138

PREDSLOV

Publikácia *Tlmočenie v interdisciplinárnej perspektíve so zameraním na osobnostné charakteristiky a kognitívne aspekty* vznikla v rámci riešenia projektu VEGA 1/0547/13 *Tlmočnický výkon v kontexte vybraných osobnostných a kognitívnych charakteristík* na Katedre anglistiky a amerikanistiky Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Ide o interdisciplinárne orientovaný výskumný projekt v spolupráci s Katedrou psychológie Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Cieľom publikácie, ktorú ponúkame translatológom, tlmočníkom, vyučujúcim tlmočenia, študentom študijného odboru prekladateľstvo a tlmočníctvo, ale i všetkým tým, ktorí sa zaujímajú o tlmočenie z rôznych dôvodov, je prezentovať čiastkové výsledky riešenia vyššie uvedeného projektu, poukázať na súčasný stav myslenia o tlmočení nielen na Slovensku, ale i inšpirovať k ďalším výskumným počinom v oblasti tlmočenia.

Výskum v oblasti prekladu, najmä výskum prekladu umeleckých textov má v našom kultúrnom priestore silnú výskumnú tradíciu s medzinárodne uznávanými výsledkami. Väčšiu pozornosť venovanú tlmočeniu podmienila až zmenená spoločensko-ekonomicko-politická situácia po roku 1989. Rozvoj nových, nielen ekonomických, vzťahov so zahraničím si vyžiadal oveľa väčší objem tlmočenia ako pred rokom 1989. Postupne sa tlmočenie stalo i predmetom výskumu. Avšak do dnešných dní jeho výskumná kapacita nedosiahla kapacitu výskumu v oblasti prekladu umeleckých i odborných textov. Významnou mierou slovenské a české myslenie o tlmočení obohatili doteraz publikované monografické práce: *Čo sa odohráva v hlave tlmočníka? Simultánne tlmočenie – teoretické otázky a praktické odpovede* (STAHL, J. 2013), *Komunikácia, tlmočenie, preklad alebo Prečo spadla Babylonská veža?* (MÜGLOVÁ, D. 2009), *Neutralizácia ako kognitívna stratégia v transkultúrnej komunikácii. Lingvistické analógie.* (BOHUŠOVÁ, Z. 2009), *Tlmočenie. Hraničná oblasť medzi vedou, skúsenosťou a umením možného* (MAKAROVÁ, V. 2004), *Tlmočenie: teória, výučba, prax* (NOVÁKOVÁ, T. 1993), *Teoretické aspekty simultánneho tlmočenia* (ČEŇKOVÁ, I. 1988), *Úvod do komunikačnej teórie tlmočenia* (KENÍŽ, A. 1980). Jednotlivé publikácie v rozdielnej miere a odlišným spôsobom (v závislosti od svojho času vzniku) reflektujú interdisciplinárny charakter výskumu v oblasti tlmočenia. Najvýraznejšie interdisciplinárny charakter akcentujú monografie Z. Bohušovej, D. Müglovej a J. Stahla.

Predkladaná publikácia obsahuje jedenásť príspevkov od autorov prevažne domácej, ale i inonárodnej proveniencie je rozdelená do šiestich tematických okruhov:

1. Veda o tlmočení a prieniky iných vedných disciplín,
2. Úloha osobnostných charakteristík pri tlmočení,
3. Význam talentu pre osobnosť (budúceho) tlmočníka,
4. Prepojenie kognitívneho štýlu a tlmočnického výkonu študentov,
5. Aplikácia kognitívnych aspektov na didaktiku tlmočenia,
6. Moc a/alebo sila tlmočníka?

Príspevky v publikácii poukazujú na viaceré faktory determinujúce proces i finálnu podobu tlmočenia. Jedným z nich je stres, ktorý má do veľkej miery vplyv na tlmočnický výkon i jeho kvalitu. Je dôležité, aby profesionálny tlmočník dokázal stres zvládať, eliminovať, či adekvátne sa pripraviť na potenciálne stresové situácie. Ďalšie príspevky reflektujú i výučbu tlmočenia na slovenských akademických pracoviskách. Ukazuje sa, že výučbe tlmočenia sa síce venujeme už niekoľko desaťročí, no didaktika a metodika výučby tlmočenia stále ostáva mimo hlavného záujmu výskumu. Stále nám taktiež chýba i univerzálna a jednotná metodika respektíve batéria testov na zhodnotenie predpokladov pre štúdium tlmočenia. Ďalšia oblasť, ktorú je nutné reflektovať, je odhaľovanie súvislostí medzi tlmočnickým výkonom a vybranými psychologickými charakteristikami - výkonnou motiváciou, osobnostnými charakteristikami, kognitívnym štýlom (napr. závislosť/nezavislosť od poľa) a viacerými aspektmi pozornosti u tlmočníkov. Uvedené charakteristiky sa považujú za prediktory kvality tlmočnického výskumu.

Aj napriek rôznorodosti tém môžeme hovoriť o jednotiacom princípe. Výsledky výskumov prezentovaných v publikácii potvrdzujú, že výskum v oblasti tlmočenia by mal byť interdisciplinárny a vyžaduje si spoluprácu s odborníkmi z viacerých vedných disciplín, najmä z oblasti psychológie, neurofyziológie, sociológie, ale i oblasti komunikácie. Iba takto orientovaný výskum nám pomôže pootvoriť pomyselnú čiernu skrinku (tzv. *black box*) tlmočníka a zistiť, ako prebieha proces tlmočenia, čo ho ovplyvňuje, atď.

Dúfame, že publikácia *Tlmočenie v interdisciplinárnej perspektíve so zameraním na osobnostné charakteristiky a kognitívne aspekty* napomôže pochopiť súčasný stav myslenia o tlmočení, načrtne jeho výzvy i možnosti pre ďalší výskum v interdisciplinárnej perspektíve a prispeje k skvalitneniu procesu prípravy budúcich tlmočníkov. Veríme, že inšpiruje k ďalšiemu pootváraní dverí čiernej skrinky tlmočníkov.

Vladimír BILOVESKÝ

A

Allison, 94

Alvstad, C. 91

Andres, D. 121, 122, 123, 128, 129

B

Bacon, F. 120

Beauvoir, S. 136

Behr, M. 129

Berger, H. 12

Bešinová-Djovčošová, Z. 79, 90

Bohušová, Z. 7, 120, 121, 122, 124, 126, 128, 130

Brezina, I. 37, 38

Brežná, I. 123, 128

Brown, R. T. 74, 90

C

Carroll, P. J. 110

Corroyer, D. 74, 90

Csurma, 91

Č

Čakrt, M. 27, 29, 36, 38

Čeňková, I. 7

Černý, L. 128

D

Davidson, J. 58

Dick, F. 125, 128

Dietz, E. J. 27, 38

Dingová, N. 109

Djovčoš, M. 79, 90

Dodds, J. 68

Dolník, J. 79, 90

Dragsted, B. 80, 91

Đuricová, A. 128

Dyk, R. B. 39

E

Edwards, J. 41, 42, 49, 50

Ericsson, K. A. 56, 57, 58, 131, 133, 136, 137

F

Farkaš, 91

Faterson, H. F. 39

Fedorko, M. 112

Felder, R. M. 27, 38

Felder, G. N. 27, 38

Filo, J. 101

Fragkos, K. C. 27, 39

Frangos, Ch. C. 27, 39

Friedman, F. 39

G

Garzone, G. 101

Gerver, D. 10, 54, 73, 76, 90

Ghantus, W. 121, 129

Gile, D. 10, 65, 68, 84, 86, 91, 105, 106, 109, 115, 116

Goodenough, D. R. 39, 93

Gran, L. 68

Grbic, N. 128, 129

Gruber, K. 30, 38

H

Hansen, I. 80, 91

Hayes, 94

Heinzová, Z. 26

Henderson, J. 54, 58

Herbert, J. 10, 17, 58, 61, 68

Hermans, 26, 38

Hild, A. 91

Hodáková, S. 41, 49, 105

Hochwimmer, J. 30, 38

Howe, M. 58

Hrabovská, A. 38, 28

Hubáček, J. 108, 110

Hůrková, 108, 110

Hvížd'ala, K. 129

CH

Christelle, 75

J

Jonasson, J. 126, 129

Jones, 64, 68

Jurek, 109, 110

K

Kadric, M. 129

Kagan, J. 27, 38, 74, 91

Kahane, E. 122, 129

Kaliská, L. 27, 38

Karp, S. A. 39

Keníž, A. 7

Klang, A. 27, 38

Klein, S. B. 27, 38

Kosmala, A. 123, 129

Kozhevnikov, M. 73, 74, 91

Krampe, R. Th. 58

Kraviarová, Z. 90, 91, 97

Krein-Kühle, M. 128

Kurz, I. 10, 23, 28, 37, 38, 54, 55, 58, 59, 110, 129

L

Lahav, J. 125, 129

Liu, M. 68, 69, 110

Llosa, M. V. 129

Lojová, G. 94, 95, 101, 116

Longley, P. 17, 61, 68

Lucas-Stannard, P. 73, 91

M

Mackintosh, 62
 Makarová, V. 137
 Markechová, 98, 101
 Maršálová, L. 28, 38
 Matyssek, H. 115, 117
 Melicherčíková, M. 93, 115, 117
 Messick, 73, 93
 Moore, C. A. 39
 Moser-Mercer, B. 62, 68, 69
 Moss, J. H. A. 38
 Moyšová, D. 131
 Müglová, D. 7
 Müllner, 91
 Munková, D. 49
 Myers-Briggsová, 26, 27, 29, 32, 33, 36, 39, 58

N

Nábělková, E. 26
 Neuberg, 41, 50
 Newsom, J. 41, 50
 Niska, H. 75, 89, 91
 Nováková, T. 7

O

Oltman, P. K. 30, 39
 Owen, D. R. 39

P

Paneth, E. 54, 58, 59
 Pardel, T. 28, 38, 31
 Pithers, R. T. 93, 94, 95, 97, 101
 Plháková, A. 93, 94, 101
 Pöchhacker, F. 63, 68, 69, 123, 128, 129
 Pokrivčáková, S. 101
 Prieler, J. 30, 34, 36, 37, 38

Prunč, E. 121, 128, 129

Puková, Z. 110

Pym, 87

Q

Quay, L. C. 74, 90

R

Rábeková, S. 105, 110, 113, 117

Raclavská, J. 105, 110, 113, 117

Rakšányiová, J. 58, 59

Raskin, H. A. 30

Rovňanová, L. 27, 38

Rozan, J. F. 10

Rozencwajg, P. 74, 90

Russo, M. 60, 62, 63, 67, 68, 69

S

Sachinidis, A. G. 27, 39

Sarmány-Schuller, I. 41, 42, 50

Seleskovitch, D. 10, 17, 18, 54

Selye, H. 135

Setton, R. 87, 91, 98, 101

Schallert, D. L. 110

Schreiber, M. 128

Schwarzenberg, K. 124, 129

Schweda-Nicholson, N. 55, 58, 59

Sigel, I. E. 38

Sloboda, J. 58, 56

Slota, J. 124, 130

Stahl, J. 7, 18, 58, 59

Stehlíková, B. 98, 101

Sternberg, G. R. 74

Stewart, B. D. 50

Š

Šebej, 91

Špačková, A. 137

T

Tempini, J. 108, 110

Tesch-Römer, C. 58

Timarová, Š. 80, 91

Tirpáková, 98, 101

Tiseliu, E. 91

Tobin, S. J. 50

V

Vašašová, Z. 28, 39

Vaughn, L. A. 50

Viezzi, M. 101

Vilikovský, J. 101, 123, 130

Vilímek, V. 5, 105, 110, 113, 117

W

Wagnerová, I. 29, 39

Weary, G. 41, 42, 50

Welnitzová, K. 49

Witkin, H. A. 27, 30, 39, 93, 94

Z

Zhang, L. 74, 91

Názov	Tlmočenie v interdisciplinárnej perspektíve so zameraním na osobnostné charakteristiky a kognitívne aspekty
Editor	doc. Mgr. Vladimír Biloveský, PhD.
Recenzenti	prof. PhDr. Daniela Müglová, CSc. doc. PhDr. Ľudmila Mešková, PhD.
Zodpovedný redaktor	PhDr. Miroslava Melicherčíková
Publikáciu technicky upravila	Mgr. Mária Srnková
Náklad	100 ks
Rozsah strán	144
Vydanie	prvé
Formát	B5
Vydavateľ	Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici Filozofická fakulta
Tlač	EQUILIBRIA, s.r.o. Košice

© Vladimír Biloveský

© autori štúdií 2015

ISBN 978-80-557-0916-1